

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Suumma [!] de laudibus christifere virginis Marie

Albertus <Magnus, Heiliger>

Colonie, 1502

VD16 A 1357

Questio deci[m]aq[ui]nta de pulcritudine b[ea]tissime v[ir]ginis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69610](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69610)

De eta. iñ fuit quā p̄traxit cū Jo.

Quidius

matrimonium inter senem et iuuenulam. scilicet inter iuuenem et iuuenem. senem et senem. Et Quidius. Si quis velis apte nubere nubere pari. Illud autem matrimonium fuit congruentissimum. et Joseph fuit senex. et beata virgo et Iesus contra gravitatem tonorum mox et honestatem est acceleratio matrimoniorum hic autem nihil fuit contra honestatem mox. ergo expectatum fuit tempus maturum et Iesus a corpore beatissime virginis formabat corpus perfectissimum secundum naturam. quia ex tali tale. et ex magis tali magis tale. corpus autem perfectissimum non est secundum naturam ante statum. xv. annorum. ergo corpus beatissime virginis debuit ad minus esse. xv. annorum quando Christus concepit. Item assilium iuris est. si dubites de quantitate numeri equaliter. et ius et iudex debent medium numerum determinare. verbi gratia. Si dubites. utrum aliquis teneatur alteri. xx. vel tamen decem. iudex solui faciet. xv. ergo a simili in proposito si dubitatur quando facta fuit ista perceptio et sponsatio. determinandum est tempus medium inter primum et ultimum tempus quo talia consueverunt celebrari. primum autem tempus est. xv. annorum. ultimum autem ut in pluribus quinquaginta annorum. horum autem medium. xxxi. Et ergo videtur quod circa illam etatem beatissima virgo esse debuit quando ista in ea fiebant.

R^o et supponendo quod in beatissima virgine fuit omnis congruentia tam ex parte nature quam ex parte gratie ad hoc ut mater dei fieret. credimus concedendo quod deum concepit tali etate qua perfecta fuit status corporis et quantitate. et quod circa eandem quantitatem etatis sponsata fuit tantum quantum sponsalia solent in matrimonium procedere videlicet circa duos menses. et quod autem obicitur quod laudabilior et mirabilior esset in iuventute ista perfectio conceptionis. Dicimus quod cum nihil sit laudabile nisi aliquo modo dependeat ab arbitrii libertate non statim illud fieri debuit cum beatissima virgo libero arbitrio uti potuit. sed

Ad obiectum
S

conceptio non statim propter usum accumulatio. et emundationi quam acceperat in utero succederet maior depuratio et virtutum exercitatio ut in omnium virtutum sapienter sublimata de congruo et singulari merito mundo subueniret perditio salvatore gignendo. et sic patet quod non statim deus hoc donum dedit. cum eius beatissima virgo capax fuit. sed quia non tantum dedit. sed etiam congruentissimo modo dedit. tunc dedit statim cum susceptum congruentissimo modo capax fuit. ut non esset tantum datum optimum et donum perfectum. sed etiam modo perfectissimo datum nec illa velocitas donum duplicat quam tempus congruitate anticipat sed a dote modo dandi deformat. et a recipiente gloriam minuit. et dignitatem recipiendi ab ipso excludit

R^o p^{ma}.

Questio decimaquinta de
pulcritudine beatissime virginis. vix pulcritudine corporis

De pulcritu. marie. fo. xiiij.

poralem habuerit. Et videt q sic figura em siue signu debet habere **Prima rō.**
silitudine cū signato. sed oēs mulieres beatissimā virginē significā
tes teste scriptura pulcerrime fuerūt. ergo ⁊ beata virgo. Minor pz
qz q̄tuor mulieres inueniūtur beatissimā virginē exp̄ssissime figurā
tes. Hester iungata. Judith vidua. Rachel ⁊ Rebecca f̄gines. De
hester scribit. Erat aut̄ Hester pulcra valde incredibili pulcritudi
ne. oīm oculis gratioſa ⁊ amabilis videbat. Sicut ⁊ Judith legit.
Erat aut̄ elegāti aspectu nimis. Itē cōsiderabāt faciē eius. ⁊ erat stu
por in oculis eoz. qm̄ eius pulcritudinē mirabātur nimis. Itē non
est talis mulier sup̄ terrā in aspectu ⁊ pulcritudine ⁊ sensu f̄borum
Sicut mō de rebecca legit q̄ erat puella decora nimis. virgoqz pulc
errima ⁊ incognita viro. Itē de Rachel q̄ erat venusta facie ⁊ decora
aspectu nimis. Et vniuersali scriptura laudat oēs mulieres de pul
critudine beatā virginē fecantes. ergo ⁊ beata virgo pulcra fuit.
Item corpus ordinat̄ ad aiā. vt sup̄ dictū est. qz nobiliori aiē de
bet nobilius corpus. ergo pulcritudo corpis dependet a pulcritudi
ne aiē. ergo vbi p̄fectissima pulcritudo est aiē. ibi ⁊ p̄fectissima cor
poris debuit esse pulcritudo. Item in Canticis scribitur summa
pulcritudo sp̄ualis ⁊ hoc p̄ simbola corporalia Illa autē scriptura
sp̄ualit̄ ⁊ anthonomastice exponit de beata virginē. ergo illa q̄ ibi di
citur sp̄ualit̄ ⁊ anthonomastice pueniunt beatissime virginē. Ibi
aut̄ p pulcritudinē exteriorē ducit intellectus ad interiora. ergo i be
atissima virginē debuit esse pulcritudo interior ⁊ exterior. Itē pul
crum et bonū additum pulcro ⁊ bono facit magis pulcrū ⁊ bonum
ergo pulcritudo ⁊ bonitas exterior addita pulcritudini ⁊ bonitati i
teriori facit magis pulcrū ⁊ bonū. Sed beatissima virgo oīmibz pu
ris creaturis optima ⁊ pulcerrima fuit. ergo habuit pulcritudinem
exteriorē et interiorē. Itē ecclia canit in prosa. Castissima corpore.
sanctissima moribz. oīm qz pulcerrima virgo virginū. Itē corpus
humanū est nobilius oībz corpibz brutoz. ppter vnionē ad aiā
rōnalē. ergo nobilitas in corpibz intendit ad nobilitatē aiē ad quā
ordinat̄. forma em̄ et materia debent esse p̄portōnabilia. sed aiā bea
tissime virginis fuit nobilissima post aiā filij dei. ergo et corpus
eius erit nobilissimū ⁊ pulcerrimū post corpus filij dei. Itē corp
vnitū diuinitati p̄fectissimū est in pulcritudine. ita etiā q̄ angeli de
siderāt in ipm̄ p̄spicere. ergo corpus imediate ordinatū ad ipm̄ erit
sc̄do loco pulcerrimū. hoc aut̄ est corpus matris vñ formabat̄ illud
qd̄ diuinitati vnicebat̄. ergo erit illud sc̄do loco pulcerrimū. Item
phus definitens naturā d̄t. q̄ est vis insita rebz ex silibz filia p̄creans
nisi ergo natura impediāt vel erret filius filis erit patri vel matri. er
go q̄ nascit̄ de matre ⁊ nō de patre et tali operāte q̄ nō p̄t impediri vel

De pulcritudine Marie

errare. ibi necesse est filiū silem esse matri et ecōuerso. sed ipse pulcher-
rimus. ergo et ipsa pulcherrima ¶ Itē qui viderūt veronicā dicunt qd
gratiosissimā et pulcherrimā faciē representat ¶ Itē ordo uestre natu-
ralibz et in corporibz humanis natura facit aliqd pulcrum et aliqd
pulchrius. ergo et aliqd pulcherrimū debet esse fm naturaz. natura em̄
aliquē habet terminū ad quē potest et nō vltra illū. ḡ z alicubi con-
tingit aut nusqz. Si nusqz. ergo deficit respectu suaz operationū. hoc
est falsum. qz dicitur phus q natura nō abūdat in supfluis. nec deficit in
necessarijs. ergo natura alicubi hz suū summū. Corpus autē natura-
le qnqz format a corpe naturali. ipsa natura operāte naturali imedia-
te et p se. que tñ creata est aliqn opante deo supnaturalr. ergo alicu-
bi summū est corpe hūano deo operāte. et alicubi summū natura ope-
rante. Et sicut natura opans est immediate sub deo opante. ita sum-
mū nature operāns est immediate sub deo operāte. Sicut ḡ corp² xpi
qd deus p seipm formauit ē pfectissimū z pulcherrimū in natura qd
deus potuit facere fm statū vite. ita corpus beatissime virginis ad h
immediate ordinatū erit pulcherrimū fm statū vie. qd natura facere
p se opante ¶ Itē Damas. ipsa a nullo illustriū supat. sz alie ḡ gines
et sc̄i laudātur de pulcritudine corpali qn est iuncta cū spūali. vt est
illud. pulchra facie. sz pulchrior fide. et s̄l̄r in p̄dictis mulieribz veteris
testamēti. ḡ beatissima virgo om̄i laude digna imo dignissima debet
it de vtraz pulcritudine laudari. ¶ Itē castitas est laudabilior in
pulchris. sicut ecōuerso deformitas et incōtinētia vituperabilior in de-
formibz. sed beatissime virginis castitas fuit laudabilissima. ḡ ipsa
pulcherrima ¶ Contra in puerbijs dicitur. fallax grā z vana est pulchri-
tudo. sed in beata virgine minimū. imo nihil fuit de vanitate. ḡ nec
1 pulchritudo. ¶ Itē pulchritudo mulieris occasio est magni mali. Un-
2 Eccl̄. Virgine ne aspicias ne scādalizetis i pulchritudine eius ¶ Itē
3 ppter spēm mulieris multi perierūt. Un̄ Job. Depigi sedus cū oca-
lis meis vt nec qdē cogitare de ipsa virgine. sed beatissima virgo oī-
bus debuit eē cā saluādi et nulli cā pereudi. ergo nō debuit esse pulchra
4 corporaliter ¶ Itē quāto plures sunt cause humilitatis tāto fortior
et maior hūilitas. ḡ q summā habuit hūilitatē omes causas habere
debut hūilitatis. sed fastus inest pulchris zc. deformitas at est cā hu-
5 militatis. ergo beatissima virgo debuit esse deformis ¶ Itē dñs in in-
carnatiōe exinaniuit seipm. z sic maximā ostēdit hūiliatōem. sz ma-
ior humilitas est carnem accipe de deformi qz de pulchra. ergo domi-
nus nasci de deformi debuit

R^o ¶ Respondendo dicimus. q sicut dñs noster iesus christus fuit
speciosus forma p̄ filijs hominū. ita beatissima virgo pulcherrima
et speciosissima fuit inter filias hominū. z q ipsa habuit summū et

De pulcri. Ma. Fo. xiiij.

perfectissimuz in pulcritudine. qđ esse potuit in mortali corpore fin
statum vie operante natura. Qđ aut euāgelium nihil scribit sup eo
plures possunt esse cause. Una cū dñā nostrā posita sit in speculum
et exemplū saluos fiendi. non vult eā laudari a talibz quoz appeti
tus inordinatus vel abusus multis est cā pereūdi. **Alia cā est qđ scri**
pture sufficit hoc sub silentio quasi p locū a minori inferre. qđ qđd
vnqz bonitatis vel pulcritudinis in aliquo sanctorz fuerit in ipa cre
damus minime defuisse. Unde scriptura magis laudat eā hoc taci
te supponendo qđ verbatenus explicando. tacendo em̄ p reuerentia
regula nobis tradit infallibilis. qđ quid boni vel laudis in alijs fue
rit. hoc de ipsa minime oporteat dubitari. nec in questione venire de
beat qđ nephās est dubitare. Item sicut angeli supm̄ a donis nobili
oribz laudatur et denotantur z nō ab inferioribz que tñ in ipsis esse
nullatenus dubitat. ita z beatissima virgo donis spūalibz pleniss
ima. donis gratissimis z nobilissimis ita occupat z implet aīas lau
dantiū euāgelistaz qđ eoz admiratōe quasi obliuiscūtur bonoz cor
poraliū. Itē cū rota sit in medio rote. euāgelium magis respicit z tra
ctat spūalia. vetus lex corporalia. Propriū est ergo euāgelij de gratui
tis z spūalibz laudare. ppriū veteris testamenti carnalia siue corpo
ralia pmedare. Ideo dñā nostrā in veteri testamento de pulcritudi
ne cōmendat corporali p figuras. in nouo testamento de spūali pfecti
one p angelos. aplos z euāgelistas. raro em̄ vel nūqz in nouo testa
mento inuenit qđ aliquis de pulcritudine corporali cōmendatur.
Qđ aut obijcitur de mali occasione. Rñdemus qđ pulcritudo cor
poralis simpliciter in suo genere bona est. Nihil aut adeo bonuz est
in quo nō ptingat malos scandalizari. qui nō tñ in xpō hoiescan
dalizabantur sicut scriptū est. et scandalizabantur in eo. sed etiaz in
ipso deo scandalizabātur. Unde sup illud. Quā bonus israel deo zc.
blo. dicit. pueris aut pueris esse videtur. Talis occasio mali si
ue scandali passiuī non est viciū bonam naturam habentis. s; cul
pa patientis. Sicut ipsi demones in dei iusticia scandalizabantur si
cut scriptum est. Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper.
nec propter hoc debet non esse iusticia. si demones vel mali scandali
zantur in ipsa. maxime cum boni edificentur inde vnde mali scanda
lizantur. Congrua ergo fuit pulcritudo beatissime virginis z ad sui
ipsius cōmendationem. vt naturam perficeret et gratiam augmen
taret. quia forma pudicie rara. sed apta comes. et ad nostram edi
ficationem et deuotionem. Pulcra em̄ est casta generatio cū claritate
et ad corporis dominici cōmendatōnem. non em̄ potest arbor bona
et nobilis fructum malum et ignobilem facere. nec esset perfectior
humilitas que ex pluribus tanquam causis causaretur. quarum

Euāgelium tacy
pulcritudinez
virginis.

Regla dat.

Angli noiant

Dñter s;go cō
mendatur

Ad obiectum

Occasio

Pulcritudo

Humilitas

De pulcritudine ma. in spēali

Nobilior est
gratia

Hūilitas filij

Opinio

Probatio
vniica.

B

Modi corpo
ris quinqz

Conclusio

De mēbroz
dispositione.
pbatio vniica.

Conclusio.

De cutis colo
re et venustate

alique naturales. aliq̄ gratuite. q̄ illa q̄ est ex solis gratuitis Immo
sicut gra est nobilior natura et p̄fectior. ita hūilitas q̄ ē simplr a gra
nobilior est q̄ illa q̄ est p̄tim ex gra et p̄tim ex natura. Nec etiā esset
maior hūilitas q̄ de^o incarnaret de deformi potius q̄ de pulcra. Hu
militas autē d̄z esse collatiua gr̄e et augmētatiua et nūq̄ diminutiua
nō essz vere hūiliatio filij maior q̄ hūilitatē matris in sua nobilitate
diminueret et laudē castitatis auferret. Un̄ nimiruz neqz laude dig
nū opinio indicaret si virgo deformis hūilis essz. et q̄si respecta viris
virgo p̄maneret. et ecōuerso autē quāto h̄go br̄ssima. p̄fundior est
hūilitate et q̄nto ab altiori infra seipam descendit. tāto maior est filij
dei hūiliatio q̄ se a summo celo post ipam inclinauit.

¶ Sec̄do. de pulcritudine marie in spēali. que in tribz cōsistit.
sc̄z in debita corpis q̄titate. in eleganti mēbroz dispōne et
pportōe. in colorz venustate. ¶ Primo igit̄ q̄rif de q̄titate q̄ p̄ueni
entior et sit. Et p̄batiō p̄t a q̄titate corpis sui filij q̄ tanq̄ p̄fectissimū
in om̄ibz naturalibz debittissimā habuit q̄titate. corpus em̄ filij for
mat a corpe generātis. ideo ita q̄ de tali tale. et de tāto tantū. nisi er
ror aut imp̄tencia impediāt. aut p̄ viā accidētis aut aliquo mō ali
ter fiat. sed naturalr et regulariter magnus magnuz generat et p̄uis
pariū. et tātus tātū. ergo si corpus d̄ni cū in summo habuit q̄tita
tē debitā viro congruente. Ergo et mater sua habuit in summo quātit
tate femine congruente. q̄d̄ concedimus et credimus esse verū. Ideo de q̄
litate dicētes. modi em̄ corpis q̄litate sunt q̄nqz. Crassities nimia.
carnositas. extenuata macies. s̄nthesis. et equalitas. Pinguedo cau
sa ex frigiditate et humiditate. carnositas ex caliditate et humidita
te. extenuata macies ex caliditate et siccitate. s̄nthesis ex frigiditate
et siccitate. equalitas ex oīm humorz equali p̄plexione. ¶ Quis qua
litate credimus corpus beatissime virginis extitisse.

¶ Tercio. de mēbroz dispōne et p̄portōe. Et illa s̄nt p̄bant
ex p̄te generati. In formatiōe em̄ corpis a generāte sic for
mat totū de toto q̄ a qualibet p̄te corpis fit decisio. et in qualibet par
te generati formatio. Un̄ inter generāte et generatū regulariter et na
turalr singulor mēbroz adinuicē est simulatio in forma et in figur
a nisi p̄ viā accidētis impediāt. ergo cū in corpe d̄nico nulluz pote
rat intercidere impedimentū et mēbra illius corpis fuerūt elegāntis
me dispōnis et cōgruentissime p̄portōis. Eadē dispositio et p̄portio
erit in mēbris matris. quod concedimus esse verum.

¶ Quarto. de colore cutis et venustate. Triplex est diuersi
tas coloris in corpe humano. sc̄z in cute. in capillis. et in
oculis. Primo q̄ de colore cutis querit̄. ¶ Et videt̄ q̄ debuit esse ni
gra in ente. color em̄ est p̄p̄tū obiectū visus. ergo color qui est ma

De colore cutis

ffo. xv.

his visui congruus plus attestat complexionis bonitati et perfectioni. nigredo enim est magis congrua visui. est enim color congregatiuus visus. et nigredo est color perfectissimus ad videndum. ergo debuit esse color perfectissimi corporis secundum quod videri debet. Item simplex est nobilior composito et igitur albedo et nigredo que sunt colores simplices sunt nobiliores quam alij colores. que sunt compositi. igitur alter eorum erit in corpore perfectissimo. sed non albedo. igitur nigredo. quod non albedo potest. quia albedo est color corporis in quo est abundantia frigiditatis et etiam visui discrepans. quia discrepantiuus visus. Item color est imitatus visus secundum actum lucidi. igitur illi colores que sunt magis motiui secundum actum lucidi in ratione coloris sunt magis perfecti. sed de partibus que extrema sunt magis sensitiva et motiva. igitur albedo et nigredo que sunt extremi colores magis perfecti sunt in ratione colorum. igitur alter eorum erit in corpore perfectissimo. sed de partibus que in corporibus sunt lux et tenebre. id est albedo et nigredo. sed perfectior est lux tenebris igitur in perfecto corpore potius erit effectus lucis quam tenebrarum. hoc autem est albedo. igitur corpus perfectissimum potius erit album quam nigrum. ¶ Uides potius quod debuit fuisse rubrum. corpus enim eucrativum est maxime sanguine complexionatum debuit esse rubrum. Uides autem quod debuit esse mixtum ex albo et rubro. quia sicut auctores medicine dicunt. color in cute ab interioribus accidit duobus modis. aut ex abundantia. aut ex equalitate humorum. Ille autem est ex equalitate que est rubrus et albus mixtum. ceteri omnes ab inequalitate procedunt. sed nobilior est color que ab equalitate procedit. igitur debet esse in corpore eucrativo. ¶ Uides autem quod in tali corpore debet esse color glaucus. Ille enim color habet frigiditatem in corpore dominantem. Sed uides quod corpus beatissime virginis debuit esse frigide complexionis hac ratione. quod a natura est tale maxime est tale. igitur quod natura castum magis castum. scilicet natura frigiditatis magis est ordinata ad castitatem. igitur corpus castissimum debuit esse frigide complexionis. Item omnis inclinatio que causatur a duobus ceteris paribus fortior est ea que ab uno tantum. igitur inclinatio ad castitatem si causatur a gratia et a natura fortior est ea que a gratia tantum. igitur corpus castissimum debuit causari a gratia et a natura. igitur debuit frigide complexionis esse. Item bonum additum bono nature facit magis bonum. igitur bonum gratie additum bono nature facit ipsum magis bonum. igitur plena secundum gratiam debuit esse perfectissima secundum naturam. igitur debuit esse frigide complexionis. Item magis manifestatur potentia a contrario secundum naturam et contra naturalem inclinationem elicere contrarium quam de tali tale. scilicet perfectius et nobilior est in quo magis manifestatur potentia. igitur perfectior et nobilior est castitas in calidum quam in frigidum. scilicet castitas beatissime virginis fuit perfectissima. igitur fuit calide complexionis. Item ubi est magis de contrarietate ibi est maior actio et pugna. sed ubi maior

Rō p^o q^o debuit esse nigra

Rō q^o fuerit alba

Rō q^o fuerit rubra.

Rō q^o fuerit glauca

De colore capillorum.

pugna ibi difficilior victoria. vbi atē difficilior victoria maior gloria. igit de pmo ad vltimuz vbi maior pugna ibi maior gloria. igit gloriosior est castitas in calidū q̄ in frigidū ¶ Itē phs. Incontinentes est q̄ patit̄ r̄ reducit̄. continent̄ autē q̄ patit̄ nec reducit̄. Insensibilis qui nec patit̄ nec reducit̄. sed mediū virtutis est pati nec reduci. ergo virtuosior est castitas vbi maior passio a d̄o. h̄ autē ē in calidū. ḡ r̄.

¶ Quinto. de colore capilloz. q̄ fm autores medicine sunt quattuor. scz niger. rubeus. glaucus. canicies. Cū igit glaucus p̄stet ex humore melancolico. canicies autē ex nimia defectōe caloris naturalis r̄ ex abūdantia putridi steumatis. qd̄ plurimuz est in senibz. de illis duobz nō fit questio. sed tm̄ de nigro r̄ rubro ¶ Uidet̄ q̄ capilli eius debeāt esse rubri. Rubedo em̄ attestat abūdantiā colere nō aduste. nigredo autē fit ex abūdantia colerici incensi vel adustione multa sanguinis. qz vt d̄t Galien⁹. Rubedo attestat sanguini. nigredo colerice vel melācolice p̄plexioni Cū igit nobilior sit p̄plexio sanguinea q̄ colerica vel melācolica. color attestat̄ sanguini nobilit̄ qz erit q̄ attestat̄ colere vel melācolie. igit nobilior rubedo q̄ nigredo. ergo erit in corpore nobiliori. ¶ Itē Gal. qm̄ describit corpus eucratīcū i regni d̄t p̄petēs crassos cogitatioēs fm totā aīalis habitudinē. hec s̄t scz color ex albo r̄ rubro mixt⁹. capilli h̄o rubri r̄ mediocrit̄ crispī in pluribz r̄c. ergo in corpore eucratīco capilli debent esse rubri. Itē in eodē. nā si eucratīcū cerebz existat fm quattuor q̄litates. oīa que dicta sunt habebit. tm̄ mō supfluitates q̄cuqz p̄ palatuz r̄ aures aut nares purgātur. hec habebit moderate. r̄ minime ledet̄ ab oībz que extrinsecus calefaciūt r̄ infrigidāt r̄ siccāt r̄ humectāt existētibz infantibz talibz capilli sunt subrufti. ergo in optimo sibi cōplexionato cerebro capilli debent esse rubri. hoc est autē cerebz nostre d̄ne. ḡ r̄.

¶ Uidet̄ autē q̄ debeāt esse nigri. Cōstātinus em̄ in pantegni tres causas piloz ponit dicēs. Capilli caput custodiūt. honestāt. r̄ defendūt. quibz si careat hō maxime est inhonestus. et precipue in mulieribus. et iuxta hoc natura facit corpori iuuamēta atqz ornamenta. ¶ Item est cā quare masculi r̄ nō femine barbescūt. qz fumus qui est piloz cā ex natura magis augmētatur. que qz natura nō sufficit expellere r̄ sumere expellit p̄ duo loca. i. p̄ caput r̄ barbā. Unde fit q̄ calidissime femine barbescere videātur. et ecōuerso in masculis frigidis. Uī nō barbescūt eunuchi. qz pdiderūt mēbra calidiora. Pili igit isti facti sunt a natura vt essent ornamenta r̄ iuuamenta ¶ Ex hoc patz qz tres sunt cause piloz. Expulsio fumose supfluitatis aīalis iuuatiua. Defensio a calore r̄ frigore exteriori. Et ornatus capitis. ¶ Quātuz ad p̄mā vilitatē magis vidētur p̄uenire eucratīco corpori nigri capilli. Si em̄ expulsio supfluitatis nocue est iuuatiua. quecūqz sup-

Capilli rubri
pbantur fuisse.

Capilli pbant
fuisse nigri.

Tres cause
capillorum

Bo p̄ma.

De colore capilloꝝ fo. xvi

fluitas magis est nociua illius expulsio maxime est iuuatiua. s; co-
lericu incēsum z sanguineū adustū magis est nociuū q̄ sanguineus
humor nō adustus. ergo maḡ est iuuatiua expulsio illius q̄ istius
sed ad illius expulsionē seq̄tur generatio nigroꝝ capilloꝝ. z nō rube-
oꝝ. ergo q̄tum ad illud eucraticū corp⁹ magis debet habere nigros
capillos q̄ rubeos. Silit̄ q̄tum ad defensionē. nigri em̄ capilli for- **Capilli nigri.**
tiores sunt q̄ rubri. Silit̄ q̄tum ad ornamentū. pulcior est em̄ z
aprior p̄portio extremi ad extremū q̄ mediꝝ ad extremum. opposita
em̄ iuxta se posita magis elucescūt. ergo supposito colore cutis albo
et rubeo magis venustat in capillis nigredo q̄ albedo vel rubedo
¶ Itē q̄tum ad sensuz visus nigredo est ouenientior. qz cōgregatiū z
visus. rubedo aut̄ vel albedo disgregatiū. ¶ Itē q̄tum ad signatū z
rubedo em̄ attestatur mobilitati z infirmitati. nigredo aut̄ firmitati
et stabilitati. qz respondet elemento qd̄ est terra. ¶ Itē Constantinus
in pantegni vbi describit corpus eucraticū. sic d̄t. In superiorib; par- **4.**
tib; libri meminimus nos dixisse de intēperata p̄plexione corporis.
q̄tum ad p̄plexionē equalis. oportzigit nūc dicere de equali p̄ple-
xione z eius featōe Corpus em̄ equale neq; multū maciduz est neq;
pingue. color eius inter rubeū et albū mediuz. pili ei⁹ in infantia ru-
bi. in puericia z in iuuentute nigri. ergo ad eucraticuz corpus p̄tinet
nigredo in capillis fm̄ Constantinū. ¶ Et sic etiā videt̄ p̄trouesia in **6. p̄trouesia**
ter constantinū z galienū. cū hic nigrū capilloꝝ colorē ponat in equa-
li corpore. ille aut̄ rubeū. Itē eadem p̄trouesia inuenitur inter illos
qui loquūtur de corporis pulcritudine. quozū vnus sic dicit. femi-
neū plene si vis formare decore. p̄formet capiti vultū nature circū-
nus orbem. Crimib; irrurilet nitor aurū. ergo vult q̄ capilli debent esse
aurei coloris. Alter aut̄ d̄t sic. Spectandū nigris oculis zc. ¶ Item
in canticis vbi describitur pulcritudo spūalis per exteriorē pulcritu-
dinem. d̄t sic. Come eius sunt sicut elate palmarū nigre quali cornus
ergo videt̄ q̄ ad exteriorē pulcritudinem p̄ quaz interior̄ describi-
tur pertineat nigredo in capillis. ¶ Quia vt dicit magister Richar-
dus de sancto victo. sup̄ idem verbū et similia. Neptalym d̄t seruus
6. emissarius d̄ans eloquia pulcritudinis. qui pulcre hominē interior̄
rem eisdē verbis reficit. et exteriorē. dum p̄ exteriora visibilia ad in-
uisibile pulcritudinē intellectū traducit. igit̄ ad exteriorē pulcritu-
dinem per quā hmōi intellectus traducit̄ ad interiorē p̄tinet nigre-
do in capillis. ¶ Item fm̄ p̄plexionē innatā soboles solēt assilari p̄-
7. rentib; z ecōtra. s; videmus q̄ gen⁹ iudeoz vt in plurimū h; nigros
capillos. s; z d̄na nostra. cū fuit de p̄genie iudeoz ¶ Itē veronica p̄-
8. tendit nigrā barbā. z nigros fuisse crines in d̄no. igit̄ in d̄na nostra
sum maxima fuerit similitudo inter ipsos.

De colore oculorum.

Color oculorum
fuit niger. p^o.

Contra

¶ Sexto. de oculorum colore. qui quadruplex est. scz niger subger. Ille enim in pluribus comitatur nigro colore in capillis. qui habentes nigros capillos sunt etiam habentes nigros oculos. et etiam videntur congruere maxime venustati. Unde Spectandum nigrum oculis. Etiam in contrarium videtur quod alius describens pulcritudinem quam ad oculos dicit. Radiat utriusque gemelli luce smaragdina. vel sideris instar ocelli. illi autem colores non sunt nigri. igitur etc. ¶ Item nigredo oculorum. ut dicit Johanni^o puenit ex defectu spiritus visibilis vel perturbatio ipsius. aut ex penuria crystallini humoris. aut quod plurimum recedit interius crystallinum humor. aut ex humore abundantia que est filis albugini oui. aut ex perturbatio ipsius aut ex abundantia qualitatis vici humoris. igitur cum iste color in oculis causetur maxime ex defectu eorum in quibus consistit oculi perfectio ad videndum. ut est spiritus visibilis et humor crystallinus. nullo modo iste color erit eucraticus corporis. De glauco et alijs non fit questio cum attestantur minus nobili complexionis.

R^o ¶ Ad hoc respondendum est quod sex sunt colores cutis ex albedine et rubedine. compositus. niger. citrinus. glaucus. albus. et rubens. Et solus ille qui est ex rubore et albedine compositus. ut dicit Johanni^o est ab equalitate. preceps. alij vero omnes ab inequalitate. Primus est nobilissimus et corpori eucratico determinatur. et sic a Galieno in temperata complexionis positus est. et sibi modo a Constantino in pantegni. Nunc igitur

Ad obiecta tur procedimus in corpore beatissime virginis existisse. ¶ Ad obiecta in contrarium videmus. quod licet color niger sit magis visui congruus ad videndum. non tamen est corpori eucratico determinatus ad habendum. color enim corporis principaliter ordinatur ad corpus subiectum et proprium venustatum et eius complexionem ostendendam quam per corpus alienum ad videndum. Item

Uisus cum visus delectetur in pulcro et in luce proportionabili delectabilior et deliciosior est ad videndum. color albus mixtus cum rubro quam nigredo. Et non est contrarium quod extremi colores magis sunt sensibili

Contrarium ui et motui. Illa enim preeminencia sumitur respectu alterius videntis. natura enim ut dicit philosophus semper intendit sibi simile. nisi sit ebria igitur color corporis debet determinari potius secundum congruentiam sui subiecti quam respectu alieni.

Ad obiectum ¶ Nec etiam obstat quod simplex nobilior est composito. hoc verum est inter res genere differentes. ut anima dignior est corpore. et non est in his in quibus est simplex pars compositi eadem cum altera secundum speciem. cum in his semper dignius sit totum sua parte. Quod autem obijciatur quod debuit esse frigide complexionis et habere colorem illi attestantem dicimus quod non. cum enim

Ad aliud gratia nobilior sit quam natura. castitas que totaliter est a gratia nobilior est quam ea que est partim a gratia. et quam ea que est partim a natura

De oculorum colore Fo. xvij

Et tãto e maior gratia z maiorẽ potẽtiã demonstrat. quãto fortiorẽ **Gratiã maior**
vincit naturã quãvis i beata hõgine nulla fuit pugna. quia etiã fomes **fomes**
extinctus fuit in ea Unde tãto fortior fuit z tãto nobilior fuit eius ca
stitas. qñ nec hosti fuit tẽptãdi possibilitas. z nihilominus tãto de ho
ste triũphus glõsior quãto etiã ita caput ei? trivit sub pedibus vt
nec ad pĩmũ motũ cupie (cui generaliter subiacet oes viatores) se
i ipã au? fuit erigere Nõ ei diminuit rõe victorie nõ possit pugnari
sz velle ipugnari z nõ posse resistere. illa etiã sil' glõsissima castitas et **Castitas**
laudabilissima fuit q i senũz aliqũe saltẽ motũ cõcupie sedit. z se in
aliq subiecta disseminãs exẽplariter cõcupiscẽtiã a multis cordibz
et corpibz pfugavit ¶ Ad istud qd obijcit de colore capilloz dicim? **Ad obiectũ**
q color i capillis imediãtã signat sup dispostõem cerebri. vnde op
tim? color i capillis debet determinari fm optimã cerebri cõplexionẽ
Optima aut cerebri cõplexio determinat scdm duos modos Uno **Cõplexio cere**
mõ cerebz optie e cõplexionatũ. qñ e optie ordinatũ ad actõz natu **bri**
ral' futus. ita q opatões cerebri maxime ordinãt fm qlitates ad opa
tiones cordis z epatis et stomachi z alioz meboz pncipaliũ. et fm
hoc cerebri debet eẽ calidũ z humidũ. Et hoc mõ capilli talis cerebri **L**
in isãtibz sũt subrubi. in pueris hõ rufi seu subrubi vel subrubei. in
pfectis hõ rubri. sicut dicit Galienus i regni autoritate supposita. nõ si **Galienus**
eucraticũ. et fm hũc modũ loquebat q dixit. Crinibz irruilet zc Et
fm hãc legẽ. pcedũt rones p illa pte Alio mõ dicit eucraticũ cerebz
fm q e optime dispositũ z ordinatũ ad actões virtutis aialis q pro
prie sũt i cerebro mediãte spũ aiali q nascit in cerebro. z fm hõ calidũ
z sicũ debet eẽ cerebri Quia ille due qlitates maxime subserui **Qualitates**
unt cognitõi. a caliditate em e velocitas apphẽdẽdi. a siccitate firmi **cognitõi**
tas retinẽdi. a calore e mot? z mobilitas. a frigore qes z imobilitas **subseruẽtes**
Itẽ a siccitate firmitas recipiẽdi. siccitas em e bñ terminabilis pprio
termino male alieno Hũditas aut male terminabil e termino pprio
bñ autẽ alieno Et sic pz q magis congruit pfectõi cerebri caliditas **Galienus**
qz frigiditas. vt em Galienus i regni ostendit frigidiores qz oportet ce
rebri cognitões supflua multa fm pprias effluxiones z capilli in de
subrubi manẽtes post multũ tps subascẽdẽtes subtiles z exiles plu
rimũ et facile a frigidis causis ledunt. et fm tps et fm spẽs lesiõis
satari cõsumũt. z somnolentiores qdammodo sunt icalido aut ce
rebri cõtraria sũt Et sic pz q nobilius e calidũ cerebz qz frigidũ
A simili mõ pz q sicũ nobilius e qz humidũ Galienus em i regni
dicit. siccioris cerebri cognitões nõ supflũt in effluxiõẽ z sensũ p
fectiõẽ vigilãtis. nature sũt. hũidiores vero plati z nõ oĩno calui sũ
unt z scũ etetes sũt. z supfluxiones multe z somni multi z pfundũ
Et sic pz q nobili? e cerebz qzũ ad virtutes aiales si fuerit calidus zc

De oculorum colore

siccū q̄ si fuerit calidū et humidū. Nā vt dicit Galien⁹ in tegni. Opti-
ma ē cōplexio calida et sicca. p̄mū q̄dē nō sūt abūdātes h̄mōi et s̄sib⁹
p̄fecti et vigilātissimi. p̄ma ḡnatio capilloz cūssima ē eis et plenissi-
ma nigri capilli. Si h̄o humiditas caliditati accidat parz q̄dē sup-
grediētib⁹ vtrisq; mediocritē bon⁹ ē eis color i oculis. vene magne et
supfluitates plūme mediocriter digeste. et capilli recti et subrubei et re-
plet⁹ et grauat caput a calefaciētib⁹. Et infra his h̄o noth⁹ sp̄ p̄trarius
In borea h̄o optie digerūt neq; excitari p̄nt ad multū somnū p̄uertē-
tes et grauiter dormientes sūt et plene vigilātes fātasias vidēt et s̄sē-
bus imp̄fecti sūt. Et sic p̄z ex cōiūctione ineq̄litate. q̄ optima cōple-
xio cerebri q̄tū ad virtutes aiāles ē calidū et siccū. et cerebro sic se ha-
bēti debēt capilli nigri. Et h̄ ē q̄d dicit cōstātin⁹ in p̄ategni supiorib⁹
Cū igit cerebz eucratīcū optimē sit ordinatū. vno mō ad actōes p̄tra-
tis aiā. alio respectu opationū p̄tut⁹ natural⁹. Et nobilioz sit opatio
p̄tut⁹ natural⁹ aiā q̄ natural⁹ p̄tut⁹. nobili⁹ ē it cerebz q̄d ē eucratīcū
ad opatōes aiāles q̄ ad opatōes naturales. igit p̄fectissimi et nobilissi-
mi corporis cerebz d̄z esse calidū et siccū. Cū igit corp⁹ domie nostre
fuerit p̄fectissimū s̄m oīa mēbra. ip̄a habuit cerebz calidū et siccū et
capillos nigros. Et sic p̄cedūt rōes et auctes ad h̄ inducte. Ad hoc q̄d
obiicit de colore oculoꝝ dicim⁹ q̄ color i oculis cū imediate signifi-
cet cōplexionē p̄p̄ij subiecti. p̄culdubio cerebro et calido et sicco de-
terminato determinabitur color oculoꝝ niger. Q̄d aut̄ obiicit q̄ ni-
gredo oculoꝝ cāf ex defectu visibilis sp̄s et penuria cristallini h̄uō-
ris. et eoz in q̄b⁹ marie p̄sistit p̄fectō oculoꝝ. Dicim⁹ q̄ h̄ vez ē. sed
paucitas sp̄s visibil⁹ et h̄uōris cristallini causat a caliditate et siccitate
cerebri. sp̄s ei natural⁹ p̄ueniēs vsq; ad cerebz si cerebz fuerit calidū
maiorē ibi recipit depuratōez et subtiliorē subaz. q̄to at̄ suba subtilior
tāto pl⁹ h̄t de forma et min⁹ de materia. et q̄nto pl⁹ substātiā ē sub-
til⁹ et formal⁹ tāto magis ē actiua et fortioris opatōis. et sic a tali cere-
bro trāsmittit visibil⁹ sp̄s ad oculū paucior et subtilior et fortior s̄lī
mō nutrimentū pauci⁹ et subtili⁹ et nobili⁹. Paucitas igit sp̄s et nu-
trimenti q̄tū. s. ad materiā causat nigredinē vt dicit autor. s. ip̄a sub-
litas et paucitas materiē cā ē nobilioꝝ et fortioris opatōis. et sic ta-
les oculi erūt nigri. p̄pter p̄dictoz paucitatē. s. clarioꝝ ad vidēdū
et nobilioꝝ p̄pter s̄sū subtilitatē et nutrimenti puritatē. Et sic bea-
ta virgo in colore cutis fuit alba et rubea mixtim. i capillis autē et in
oculis nigra tēperate fuit. sicut et ei⁹ filiū dilectū speciosissimum for-
ma p̄ filijs h̄oim credimus fuisse coloratum.

Conclusio

Ad obiectum
de colore ocu-
lorum

Solutio

Nota

Questio xvi est de hijs q̄ cōcer-
nūt tā ioseph q̄z mariā q̄ ad nomē. despōsatōez. genealo-
giā et alia vt patebit. ¶ Querit p̄mo de h̄ q̄ d̄t viro Q̄d